

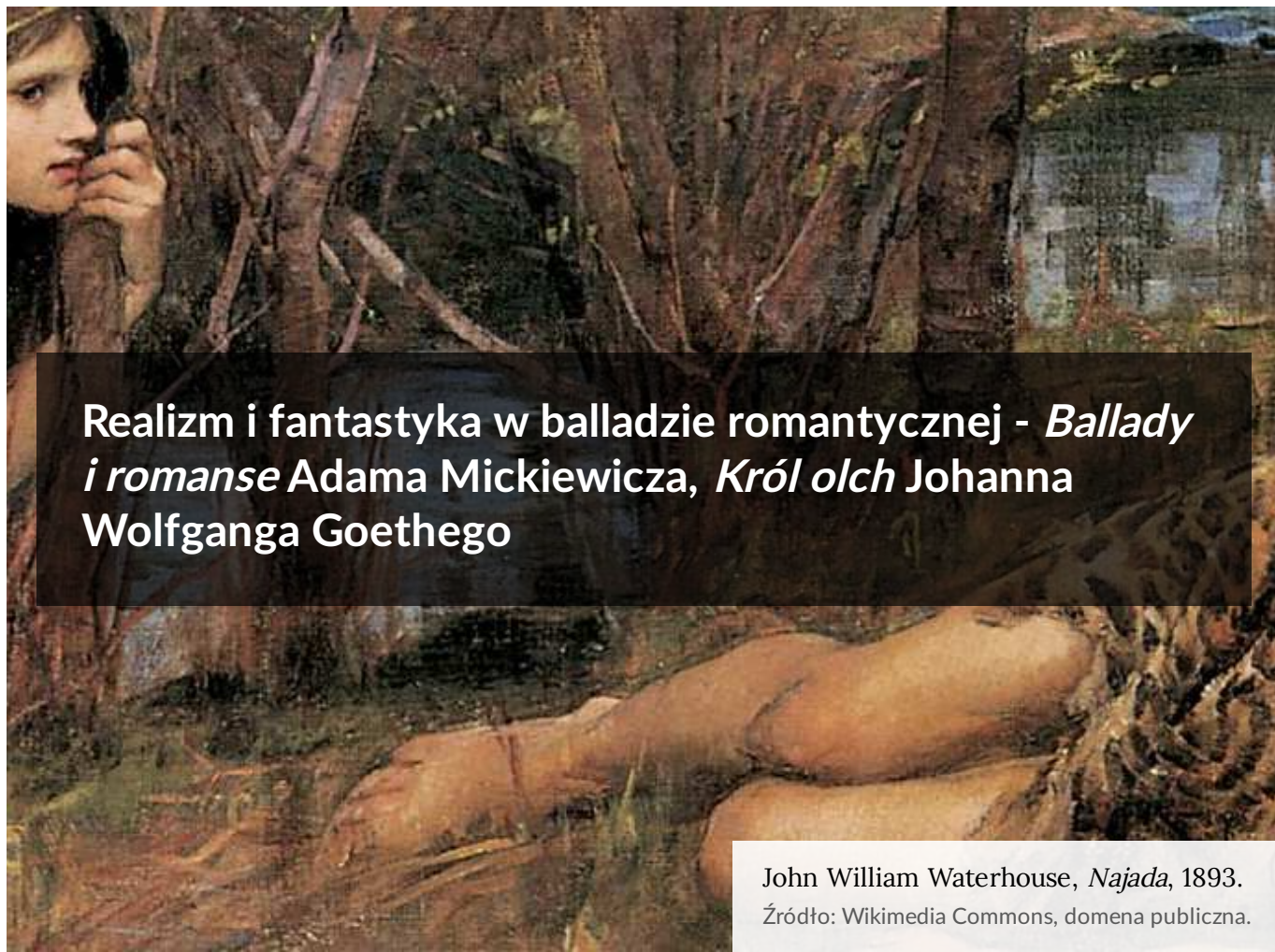

Realizm i fantastyka w balladzie romantycznej - *Ballady i romanse* Adama Mickiewicza, *Król olch* Johanna Wolfganga Goethego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Król olch*, [w:] *Pieśni*, tłum. W. Szymborska, Warszawa 1956, s. 20.

Realizm i fantastyka w balladzie romantycznej - *Ballady i romanse* Adama Mickiewicza, *Król olch* Johanna Wolfganga Goethego

John William Waterhouse, *Najada*, 1893.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Z pewnością pamiętasz z dzieciństwa baśnie pełne cudownych wydarzeń. Być może zdarzyło ci się również oglądać film grozy z elementami fantastyki. Takie historie wzbudzają strach, zdziwienie i inne emocje wywołane nadnaturalnymi zjawiskami. Tego rodzaju przeżyć i doznań poszukiwali również romantycy. To, co niewidzialne, niepoznane i nienamacalne, stało się dla twórców epoki jednym z głównych źródeł poetyckiej inspiracji.

Twoje cele

- Wyróżnisz elementy i motywy typowe dla ballady.
- Omówisz realizm i fantastykę w balladach Adama Mickiewicza.
- Wymienisz motywy fantastyczne obecne w utworze Johanna Wolfganga Goethego *Król olch*.

Przeczytaj

Gerhard von Kügelgen, *Portret Johanna Wolfganga von Goethe*, 1808-1809.

Źródło: domena publiczna.

Romantyzm, odwracając się od zracjonalizowanej, klasycznej wizji świata, odkrył [fantastykę](#) w całym jej bogactwie. Ballada, jako programowy gatunek epoki, jest prześiąknięta motywami fantastycznymi – głównie w ujęciu ludowym z elementami baśniowej cudowności. W balladach współistnieją ze sobą dwa wymiary: realistyczny i nadrealny.

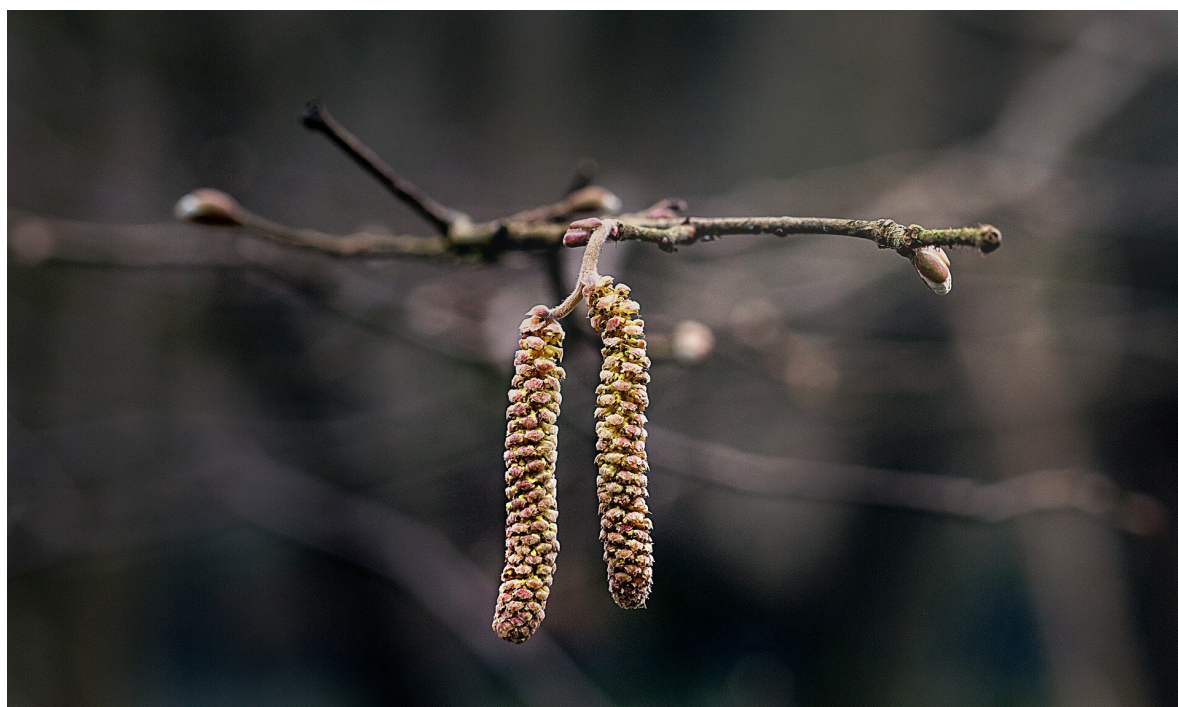
Rzeczywistość płynnie przenika się ze światem nadprzyrodzonym, zamieszkiwanym przez upiory, zjawy, duchy zmarłych, rusałki czy świtezianki. Prosty gmin, do którego wierzeń i światopoglądu utwory balladowe tak

chętnie nawiązują, uznawał dwudzielną naturę świata i istnienie odpowiadających sobie, dopełniających się sfer. Obok dobra istniało zło, obok sprawiedliwości – niegodziwość. Widzialne dopełniało niewidzialne, a obok świata realnego istniało to, co pozaracjonalne.

Fantastyka służyła romantykom przede wszystkim do przedstawienia nowej, romantycznej wizji świata. Konwencja fantastyczna w balladach stała się zatem swego rodzaju manifestem estetyczno-ideowym. Postaci i wydarzenia przełamujące codzienność ukazywały fascynację ludowością i folklorem. Niekiedy elementy nadprzyrodzone pełniły także rolę moralizatorską i łączyły się z prezentowaniem systemu wartości. Postacie fantastyczne pilnowały wiecznego ładu i porządku, przypominając, że nie ma zbrodni bez kary. Elementy fantastyczne odkrywały też często prawdę o wewnętrznym świecie przeżyć oraz doznań bohaterów. Romantycy chętnie zwracali się bowiem ku tajemniczym mrokom podświadomości.

Zasadniczo ballady wykorzystywały konwencję fantastyczną w ujęciu poważnym, ale w niektórych utworach widzimy świat nadprzyrodzony w wydaniu groteskowym – elementy cudowności służą wówczas budowaniu komizmu.

Balladą, w której motywy fantastyczne są szczególnie wyeksponowane, jest napisany w 1782 roku *Król olch* Johanna Wolfganga Goethego. Motyw przewodni utworu został zaczerpnięty z duńskiej ballady ludowej, w której postać złego ducha nazwana jest królem elfów. W wersji Goethego tytułowy król może nawiązywać do wierzeń ludowych związanych z bagnistymi terenami porośniętymi olchami i wierzbami. Miały je zamieszkiwać złe duchy. Źródłem przesądów były wypadki i utonięcia na bagnach, ale również kolor drewna olchowego, które po rozrąbaniu czerwienieje, jak gdyby krwawiło.

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

” Johann Wolfgang Goethe

Król olch

Noc padła na las, las w mroku spał,
Ktoś nocą lasem na koniu gnał.
Tętniło echo wśród olch i brzóz,
Gdy ojciec syna do domu wiózł.

– Cóż tobie, synku, że w las patrzysz tak?

Tam ojciec, on, król olch, daje znak,

Ma płaszcz, koronę i biały tren.

– To mgła, mój synku, albo sen.

„Pójdź chłopcze w las, w ten głuchy las!

Wesoło będzie płynąć czas.

Przedziwne czary roztoczę w krąg,

Złotolitą chustkę dam ci do rąk”.

– Czy słyszysz, mój ojciec, ten głos w gęstwinie drzew?

To król mnie wabi, to jego śpiew.

– To wiatr, mój synku, to wiatru głos,

Szeleści olcha i szumi wrzos.

„Gdy wejdiesz, chłopcze w ten głuchy las,

Ujrzysz me córki przy blasku gwiazd.

Moje córki nucąc płasają na mchu,

A każda z mych córek piękniejsza od snu”.

– Czy widzisz, mój ojciec, tam tańczą wśród drzew

Srebrne królewny, czy słyszysz ich śpiew?

– O, synku mój, to księżyc tak łśni,

To księżyc tańczy wśród czarnych pni.

„Pójdź do mnie, mój chłopcze, w głęboki las!

Ach, strzeż się, bo wołam już ostatni raz!”

– Czy widzisz, mój ojciec, król zbliża się tu,

Już w oczach mi ciemno i brak mi tchu.

– Więc ojciec syna w ramionach swych skrył
I konia ostrogą popędził co sił.
Nie wiedział, że syn skołał mu już
W tym głuchym lesie wśród olch i brzóz.

Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Król olch*, [w:] *Pieśni*, tłum. W. Szymborska, Warszawa 1956, s. 20.

Słownik

dualizm

(łac. *dualis* – podwójny)

1. dwoistość, istnienie obok siebie dwóch odrębnych zjawisk, tendencji, zasad, pierwiastków;
2. (filoz.) pogląd, według którego w rzeczywistości działają dwie odrębne zasady istnienia, siły, substancje lub rodzaje bytów np. duch i materia;
3. (polit.) unia dwóch państw na zasadzie równorzędności

fantastyka

1. wytwory wyobraźni odzwierciedlane m.in. w mitach, folklorze, utworach literackich;
2. twórczość literacka, filmowa lub inna przedstawiająca świat i wydarzenia nierealne

irracjonalizm

(łac. *irrationalis* – nierozumowy) – pogląd, zgodnie z którym rzeczywistości nie da się tylko poznać dzięki możliwościom ludzkiego rozumu, przypisujący najwyższą wartość pozarozumowym środkom poznawczym m.in. instynktowi, intuicji, wierze

metafizyka

(łac. *metaphysica*, z gr. *metá* „ta *physiká* co następuje po fizyce”) -

określenie greckie od dzieła Arystotelesa bez tytułu, które następowało po księgach zawierających jego „Fizykę”

1. nauka filozoficzna, której przedmiotem są podstawowe kwestie dotyczące istoty i przyczyny bytu;
2. rozważania o tym, co niepoznawalne, tajemnicze, niedostępne zmysłom i doświadczeniu;
3. pot. oderwane od rzeczywistości spekulacje myślowe, mętne, trudne do zrozumienia wywody

mitologizacja

nadawanie utworowi cech mitu, wprowadzanie elementów mitologicznych

Film

Polecenie 1

Na podstawie filmu wyjaśnij, na czym polega nowatorskie ujęcie wątków fantastycznych w *Balladach i romansach*.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DHSfOpJ2t>

Film nawiązujący do treści materiału

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DHSfOpJ2t>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Wyjaśnij na dowolnym przykładzie, w jaki sposób Mickiewicz powiązał w *Balladach i romansach* elementy realistyczne z fantastycznymi. Jaką funkcję pełni takie połączenie?

przykład:

funkcja:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wśród podanych określeń zaznacz te, które mogą być synonimem przymiotnika „fantastyczny”. Czy wszystkie zaznaczone wyrazy odwołują się do jednego pola znaczeniowego?

urojony ☐	nieprawdopodobny ☐	cudowny ☐	dziwny ☐	ekscentryczny ☐
modny ☐	niesamowity ☐	niespotykany ☐	niewiarygodny ☐	
fanatyczny ☐	wyimaginowany ☐	wspaniały ☐		

Ćwiczenie 2

Dokończ zdanie. Zaznacz poprawną odpowiedź.

W balladzie *Król olch* kilkakrotnie pojawia się odwołanie do motywu snu, który fascynował romantyków. Ojciec łączy słowa syna ze snem, ponieważ...

- ☐ sen jest metaforą śmierci.
- ☐ sen może odsłaniać przyszłość.
- ☐ sen odkrywa prawdę o człowieku i jego podświadomość.
- ☐ sen kieruje się własną logiką, kompozycją i obrazowaniem, przez co jest odmienny od świata widzianego na jawie.

Ćwiczenie 3

W balladzie Goethego współistnieją dwa sposoby postrzegania. Przyporządkuj podane elementy do perspektyw syna i ojca.

perspektywa ojca

perspektywa syna

nadnaturalność

naturalność

spojrzenie realistyczne

tańczące królowny

mgła

spojrzenie odrealnione

śpiew króla

odgłosy wiatru, szelest olch,
szum wrzosów

świat

blask księżyca

król w białym płaszczu

zaświat

Ćwiczenie 4

W balladzie *Król olch* przedstawiono dwa różne, lecz równouprawnione spojrzenia. Sposób postrzegania syna jest bliższy poglądom romantyków. Zaznacz pojęcie, które można połączyć z widzeniem dziecka.

☐ mistycyzm

☐ irracjonalizm

☐ historyzm

☐ empiryzm

Ćwiczenie 5

Sceneria ballady Goethego opiera się na kilku komponentach, z których każdy ma swoje znaczenie i funkcję. Przyporządkuj do każdego elementu właściwe określenia.

noc, mrok	wiatr	mgła	las

uruchamia zmysł słuchu

wywołuje niepewność, odrealnia

wprowadza ruch, dynamikę

obszar dziki, pierwotny, w którym człowiek nie ma władzy

rozmywa kontury przedmiotów

zyskuje szczególne znaczenie zgodnie z ludową symboliką czasu

reprezentuje siły natury

symbolizuje to, co nieodkryte, niepoznane, tajemnicze

wzbudza atmosferę grozy

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij podane związki frazeologiczne.

„wyjąć coś z mroków podświadomości”

„zgubić się w lesie domysłów”

„być jak dziecko we mgle”

„rzucać słowa na wiatr”

Ćwiczenie 7

Elementy fantastyczne mogą pełnić różne funkcje. Zaznacz, w jakim celu zostały wprowadzone w *Królu olch*.

- ☐ w celu uwidocznienia wewnętrznych przeżyć postaci
- ☐ aby podkreślić niemożliwość jednoznacznej, obiektywnej oceny rzeczywistości
- ☐ w celu wzbudzenia w odbiorcach lęku
- ☐ aby wyrazić przekonanie o istnieniu wyższej sprawiedliwości

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, w jaki sposób postaci króla olch i jego córek wpływają na obraz przyrody w balladzie Goethego. Nazwij zastosowany przez poetę sposób obrazowania.

Ćwiczenie 9

Z jakiego powodu syn widzi świat inaczej niż ojciec? Sformułuj różne koncepcje interpretacyjne, rozwijając trzy podane opozycje.

dziecko – dorośli

chłodna obserwacja – zwiidy, halucynacje, majaki

żywy – umierający: przechodzący „na drugą stronę”, w krainę zmarłych

Ćwiczenie 10

Zinterpretuj utwór Johanna Wolfganga Goethego *Król olch*. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 słów.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Realizm i fantastyka w balladzie romantycznej - *Ballady i romanse* Adama Mickiewicza, *Król olch* Johanna Wolfganga Goethego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną,

psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- ocenia na podstawie animacji, która z postaci najlepiej uosabia idee romantyzmu;
- tworzy mapy myśli dotyczące ojca i syna z wiersza *Król olch*;
- omawia realizm i fantastykę w balladach Adama Mickiewicza;
- interpretuje utwór Johanna Wolfganga Goethego *Król olch*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli;
- metoda kosza i walizki.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;

- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

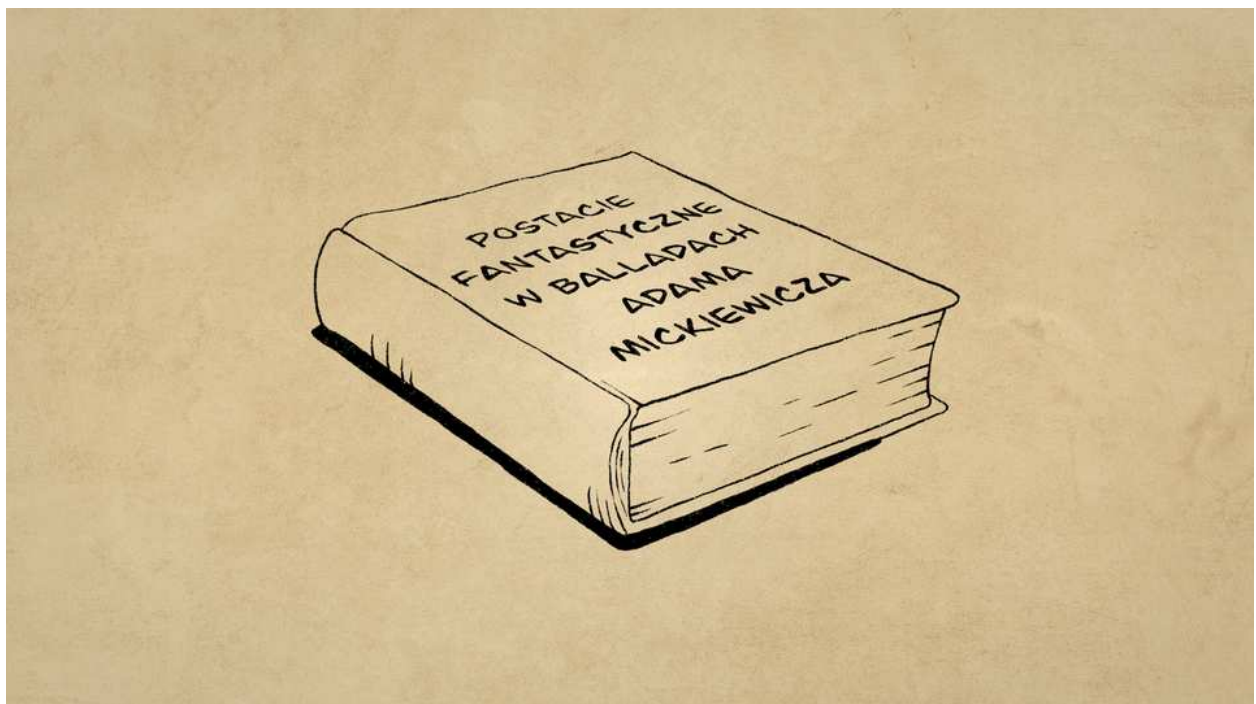
Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel poleca uczniom: Obejrzyj animację na temat bohaterów fantastycznych w balladach Adama Mickiewicza, a następnie oceń, która z przedstawionych postaci najlepiej uosabia idee romantyzmu. Uzasadnij swój wybór.
2. Nauczyciel prosi, aby uczniowie zapoznali się z wierszem *Król olch*.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DzKmqzg5F>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Postacie fantastyczne w balladach Adama Mickiewicza.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Chętne osoby oceniają postacie, które najlepiej uosabiają idee romantyzmu.

2. Nauczyciel rozdaje uczniom fragment tekstu.

Johann Wolfgang Goethe

Król olch

Noc padła na las, las w mroku spał,

Ktoś nocą lasem na koniu gnał.

Tętniło echo wśród olch i brzóz,

Gdy ojciec syna do domu wioził.

– Cóż tobie, synku, że w las patrzysz tak?

Tam ojciec, on, król olch, daje znak,

Ma płaszcz, koronę i biały tren.

– To mgła, mój synku, albo sen.

„Pójdź chłopcze w las, w ten głuchy las!

Wesoło będzie płynąć czas.

Przedziwne czary roztoczę w krąg,

Złotolitą chustkę dam ci do rąk”.

– Czy słyszysz, mój ojciec, ten głos w gęstwinie drzew?

To król mnie wabi, to jego śpiew.

– To wiatr, mój synku, to wiatru głos,

Szeleści olcha i szumi wrzos.

„Gdy wejdiesz, chłopcze w ten głuchy las,

Ujrzysz me córki przy blasku gwiazd.

Moje córki nucąc płasają na mchu,

A każda z mych córek piękniejsza od snu”.

– Czy widzisz, mój ojciec, tam tańczą wśród drzew

Srebrne królewny, czy słyszysz ich śpiew?

– O, synku mój, to księżyc tak lśni,

To księżyc tańczy wśród czarnych pni.

Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Król olch*, [w:] *Pieśni*, tłum. W. Szymborska, Warszawa 1956, s. 20.

3. Prosi uczniów o dopowiedzenie, o czym jest brakujący fragment tekstu. Sprawdza tym samym przygotowanie uczniów do lekcji.
4. Nauczyciel podaje cel i temat zajęć. Ustala z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z sekcją „Przeczytaj”. Chętna osoba podsumowuje zdobyte w ten sposób wiadomości.
2. Nauczyciel wraca do wiersza *Król olch*. Prosi uczniów, aby stworzyli dwie mapy myśli. Pierwsza dotycząca tego, co widzi, słyszy i czuje dziecko. Druga – co widzi, słyszy i czuje ojciec.
3. Nauczyciel włącza pierwszą część filmu z sekcji „Film edukacyjny”. Prosi wybranych uczniów o refleksje po obejrzeniu materiału. Następnie włącza drugą część filmu i po jej obejrzeniu uczniowie w parach wykonują polecenia z tej sekcji.
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia od 1 do 7 z sekcji „Sprawdź się”, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką. Wskazane osoby przedstawiają odpowiedzi do poszczególnych ćwiczeń na forum klasy, nauczyciel weryfikuje ich poprawność.

Faza podsumowująca:

1. Ćwiczenia 8 i 9 uczniowie wykonują w parach. Nauczyciel ocenia.
2. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich, przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy zamieszczone przy walizce i koszu.
3. Nauczyciel odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Zinterpretuj utwór Johanna Wolfganga Goethego *Król olch*. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 słów.

Materiały pomocnicze:

- Maria Żmigrodzka, „*Ballady i romanse*” wobec tradycji niemieckiej, Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 47/Zeszyt specjalny, 122-149, 1956.
- Marta Piwińska, *Ballady i romanse*, Teksty Drugie 6, s. 32-43, 1995.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film” do podsumowania lekcji.